

УДК 378.03 (477.46)

Чемерис Інгрида Альгімантівна,*кандидат біологічних наук, доцент Черкаського державного технологічного університету, м. Черкаси***Білик Людмила Іванівна,***доктор педагогічних наук, професор Черкаського державного технологічного університету, м. Черкаси*

З ДОСВІДУ ФОРМУВАННЯ ДУХОВНО-МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ СТУДЕНТІВ ЧЕРКАСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ТЕХНОЛОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

У статті розглянуто основні напрямки та методи формування духовних цінностей у студентів технологічного університету. Показано напрямки виховної роботи, метою яких є розвиток гармонійної особистості, формування її духовно-моральних та базових національних цінностей. Зроблено висновки про необхідність вдосконалення такої діяльності шляхом впровадження новітніх технологій.

Ключові слова: духовність, моральність, виховання, студент, особистісний розвиток.

Чемерис И.А., Билык Л.И. Из опыта формирования духовно-нравственных качеств студентов Черкасского государственного технологического университета

В статье рассмотрены основные направления и методы формирования духовных ценностей у студентов технологического университета. Показаны направления воспитательной работы, целью которых является развитие гармоничной личности, формирование ее духовно-нравственных и базовых национальных ценностей. Сделаны выводы о необходимости совершенствования такой деятельности путем внедрения новейших технологий.

Ключевые слова: духовность, нравственность, воспитание, студент, личностное развитие.

Chemerys I.A., Bylyk L.I. The Experience of the Formation of Spiritual and Moral Qualities of Cherkasy State Technological University Students

The article reviews the main trends and methods of forming spiritual values in students of Technological University. The basic directions of educational work aimed at the development of a harmonious personality, the formation of its spiritual and moral base and national values. The conclusions about the need of these activities improvement through the introduction of new technologies are considered.

Key words: spirituality, morality, education, student, personal development.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими або практичними завданнями. Головною метою державної національної програми «Освіта» є забезпечення можливостей постійного духовного самовдосконалення особистості, а у сфері вищої освіти – всебічний розвиток особистості як найвищої цінності суспільства [1]. Тому в наш час, коли розвиваються та поширюються екологічні, економічні виклики суспільству, а також формуються новітні соціальні загрози сталому існуванню України як держави, гостро постає питання формування та розвитку національної ідеї, яка би згуртувала всіх українців і дала змогу будувати таку країну, населення якої мало б високий рівень розвитку духовності та такі морально-етичні якості, завдяки яким країна реалізувала б весь свій економіко-ресурсний потенціал і стала б повноправною та високорозвинутою частиною європейського співтовариства.

Саме на студентство як найбільш активну, мобільну і перспективну частину суспільства, яка, по суті, є майбутньою елітою нації, і покладаються основні надії з виведення нашої держави на нові горизонти, які б дозволили молоді розкрити свій потенціал і розвинути продуктивне суспільство. Але патріотизм та національна ідея не можуть розвиватися на фоні бездуховності та як наслідок, знецінення морально-етичних цінностей.

Тому сьогодні науково-педагогічному складу вищих навчальних закладів слід приділяти значну увагу вихованню та розвитку в майбутніх фахівців такого рівня духовно-моральних якостей, які б дали змогу їм протистояти різноманітним негативним зовнішнім впливам, мати внутрішній стрижень, необхідний для успішного розвитку їх як особистості та повній реалізації професійного потенціалу на користь українського суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор. Проблеми духовно-морального виховання розглядаються в дослідженнях таких педагогів, психологів, філософів, як М.А. Бердяєв, П.П. Блонський, С.М. Булгаков, В.В. Зеньковський, М.І. Пирогов, М.М. Рубінштейн, К.Д. Ушинський, В.О. Сухомлинський. Сьогодні питаннями формування духовного здоров'я молоді займаються такі вчені, як І.Д. Бех, Т.Д. Дем'янюк, О.В. Сухомлинська, К.І. Чорна [2; 3; 4; 5; 6].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Слід відмітити, що виховання традиційно здійснюється за такими основними напрямками, як громадянське, патріотичне, правове, екологічне, формування здорового способу життя, художньо-естетичне, але під час здійснення практичної роботи ми часто забуваємо, що кінцевою метою розвитку людини повинно бути формування духовних цінностей, які визначають моральні норми поведінки. Тому слід відмітити, що сьогодні лише формується цілісна система загального духовно-морального виховання.

Формулювання цілей статті. Саме аналізу проблеми впровадження таких методів і їх практичного застосування в початково-виховному процесі і присвячена ця стаття.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Духовність особистості є інтегративною категорією, оскільки включає в себе психолого-педагогічний, естетичний, етичний, релігійний та філософський компоненти. Тому формування ціннісних орієнтацій є результатом комплексного розвитку та різнопланового виховання. Проведені викладачами кафедри загальної екології, педагогіки та психології дослідження шляхом анкетування показують, що студенти прагнуть до самоствердження і шукають шляхи самореалізації. Духовне становлення студентів проходить у двох напрямках – з одного боку, під керівництвом суб'єктів виховного процесу в університеті, оскільки студентська молодь певним чином очікує соціальних настанов, а з іншого боку, студентство самостійно випробовує себе у різних соціальних ролях, коли активно бере участь у студентському самоврядуванні, творчо реалізується і самостверджується.

У Черкаському державному технологічному університеті з кінця 90-х років побудована і ефективно працює система виховної роботи зі студентами. Загальне керівництво такою діяльністю здійснює ректор університету, також активно працює Центр культури та виховання, який підпорядкований безпосередньо помічнику ректора з гуманітарної освіти та виховання. У Центрі працюють молоді висококваліфіковані співробітники, які є педагогами, психологами, мають вищу художню, музичну та культурну освіту. Вони відповідають за основні напрямки виховної роботи в університеті, в тому числі роботу з органами студентського самоврядування. Центр співпрацює з помічниками деканів з виховної роботи на факультетах, які, в свою чергу, організовують роботу з кураторами груп та Студентською Радою факультету. Також паралельно проводиться виховна робота зі студентами, які проживають у гуртожитках. В них діє Студентська рада гуртожитку. Також у кожному гуртожитку за штатним розкладом працює вихователь, який реалізовує основні напрямки виховної роботи. Саме завдяки такій налагодженій системі в університеті постійно здійснюється різнопланова робота зі студентами за різними напрямками, кінцевою метою яких є формування загальнолюдських моральних цінностей та гармонійного розвитку студентської молоді. Моральне виховання студентів є результатом інтеграції різних напрямків виховання і ставить на меті формування високого рівня моральної культури, що виявляється в системі моральних знань, умінь, відносин, які повинні прагнути до морального ідеалу особистості. На основі моральних знань у студента формуються певні моральні переконання, мотиви поведінки.

Основними блоками, на яких зосереджено роботу є національно-патріотичний, морально-етичний, естетичний, правовий, екологічний, формування здорового способу життя, спортивний. Щорічно у рамках національно-патріотичного блоку проводяться заходи, присвячені Дню українського козацтва, Тиждень української мови, цикли кураторських годин та бесід з національно-громадянського виховання та приурочених до Дня толерантності, проводяться екскурсійні поїздки студентів «Пізнай свою країну», регулярно відвідується обласний краєзнавчий музей, проводяться заходи до Дня збройних сил України, загальноуніверситетські заходи, в тому числі і науково-просвітницька конференція до Дня Соборності України, заходи до річниці утворення Черкаської області, вшанування героїв Крут «Україна пам'ятає молодих героїв» (радіогазета, кураторські години, лекції в курсі «Історії України», друковані інформаційні листівки), кураторські години-зустрічі з представниками Черкаського обласного військового комісаріату на тему: «Українська армія: історія та сьогодення», відзначається річниця визволення Черкащини від фашистського агресора, щорічно створюється літературно-музична композиція до Дня Перемоги «Велич подвигу народного», проводяться цикли кураторських годин-зустрічей з ветеранами Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років, святкові концерти на Площі Знань за участю іноземних студентів, присвяченого Дню Європи «Європа – наш дім». Морально-етичний блок включає в себе заходи до Всесвітнього дня учителя та Дня працівників освіти, Дня художника, вечір-знайомство з іноземними студентами, їхніми країнами, традиціями «Я пишаюсь країною в якій народився», заходи, приурочені Дню пам'яті жертв голодомору та політичних репресій, Дню вшанування учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, фотовиставка «Пропусти Чорнобиль крізь серце», участь у Міжнародному благодійному марафоні «Дзвони Чорнобиля» та благодійній акції «Допоможемо дітям Чорнобиля», заходи районної організації Червоного Хреста «Ні – бідності!», присвячені Дню боротьби з бідністю, цикли кураторських годин та бесід з морально-етичного та естетичного виховання, Студентська рада університету проводить акцію «Серце до серця», також проводяться загаль-

ноуніверситетські заходи присвячені Дню матері та Міжнародному дню сім'ї, щорічно проводиться благодійна акція у Будинку малятка «Святий Миколай поспішає до тебе».

Важливою складовою становлення духовності є естетичне виховання, оскільки в процесі художнього пізнання людина має можливість усвідомити себе і зробити мистецтво здобутком власного духу. Тому з метою естетичного виховання проводяться засідання клубу цікавих зустрічей, присвячені видатним діячам культури та мистецтва Черкащини, проводиться виставка робіт студентів-дизайнерів, присвячена Дню художника, місячник заходів з відзначення дня народження Т.Г. Шевченка, літературні вечори, присвячені життю та творчості видатних письменників та поетів рідного краю, щорічно проводиться спільна творча зустріч університету з театральною групою Черкаського обласного музично-драматичного академічного театру ім. Т.Г. Шевченка «Березневі зустрічі», засідання клубу «Тобі – жінко!» присвяченого Всесвітньому дню поезії «У кожній жінки – поезія в душі...», студенти відвідують експозиції музею історії університету, музей «Кобзар», художні виставки в м. Черкаси. Активно в університеті працює і студентський клуб, який шляхом створення студентських аматорських об'єднань, студій та гуртків вокального та хорового співу, естрадної мініатюри, хореографічного, звукорежисури, художнього оформлення сприяє розкриттю творчих здібностей студентів; вихованню гармонійно розвиненої, соціально активної й національно свідомої особистості; відновленню та впровадженню традицій і цінностей української культури; творчому пошуку ефективних, нетрадиційних форм і методів творчої роботи та організації дозвілля; розвитку художньої самодіяльності в університеті; організації змістовного відпочинку і дозвілля студентів (при їх безпосередній участі в позанавчальний час); створенню необхідних організаційно-методичних умов для занять різними видами творчості; пропагуванню здорового способу життя тощо.

Правове виховання проводиться шляхом Засідання Клубу молодих правників та політологів, спільно зі Всеукраїнською молодіжною організацією «Експеро» проводяться акції «Стоп насиллю» проти торгівлі людьми, кураторські години із запрошенням представників правоохоронних органів на тему «Людина і закон». З метою формування здорового способу життя проводиться активна співпраця з Придніпровським товариством Червоного Хреста по боротьбі з шкідливими звичками молоді: курінням, алкоголізмом, наркоманією, акції присвячені Всесвітньому дню боротьби зі СНІДом, години-зустрічі з лікарями шкіро-венеричного диспансеру на тему «Культура статевих відносин», лікарями-фтізіатрами на тему «Боротьба з туберкульозом», заходи – кураторські години-зустрічі з представниками громадської організації «Новий старт» на тему «Отрута на кінці голки», проводяться цикли кураторських годин та бесід з пропаганди здорового способу життя, тиждень боротьби з тютюнокурінням. З метою екологічного виховання студенти беруть участь у щорічній загальнообласній акції «Первоцвіти Черкащини», проводяться цикли кураторських годин та бесід з екологічного виховання, акція «Весняна толока» з облаштування та озеленення території університету, міста, області, виїзні семінари на тему «Черкащина заповідна». Також студентами-екологами проводяться акції на об'єктах природо-заповідного фонду з встановленням інформаційних щитів, знаків та облаштування меж, а саме «Шаєва гора», «Березняківський кар'єр» та інші.

У процесі утворення і утвердження духовних цінностей важливу роль відіграє притаманне теж людині відчуття справедливості, цьому сприяє робота у школі «Молодого лідера», в органах студентського самоврядування: студентські Ради університету, факультетів, гуртожитку.

Таким чином, різнопланова цілеспрямована виховна робота зі студентами сприяє формуванню такої інтегративної якості, як духовність та її елемента – моральної свідомості, що показало опитування. Так, серед студентів першого курсу 33,4 % мали ситуаційну вихованість, 45,8 % – добру вихованість і лише 20,8 % високу (внутрішню) вихованість. На п'ятому курсі такі рівні виховання мали 15,6 %, 40,3 % і 44,1 % відповідно.

Отже, виховна робота в університеті націлена на розвиток творчих здібностей студентів, реалізацію себе як особистості в різних галузях діяльності через роботу в гуртках, спортивних секціях, органах самоврядування. Дуже важливо, щоб молоді люди змогли розвивати в університеті свої інтереси та схильності. Але проблемою на сьогодні є те, що далеко не всі студенти повністю розкриваються і мають змогу реалізувати свій потенціал через різні об'єктивні та суб'єктивні причини. Тому на кафедрі загальної екології, педагогіки та психології з метою врахування певних особистісних рис та потреб кожного студента створюється лабораторія діагностики індивідуально-типологічних особливостей. На нашу думку, такий науковий підхід дозволить вивчити психологічні особливості кожного студента, зрозуміти його індивідуальні потреби, інтереси, нахили діяльності та організувати навчально-виховний процес таким чином, щоб студент відчував себе комфортно у стінах нашого університету і мав змогу розкрити свій потенціал, що, в свою чергу, сприятиме збільшенню ефективності формування певних поведінкових норм і духовних ідеалів.

Висновки. Традиційна система навчально-виховної роботи не повністю відповідає сучасним вимогам, оскільки вона не завжди сприяє розвитку вміння давати відповіді на ті виклики, що ставить перед молодим поколінням сьогодення і які потребують швидкого реагування та нестандартного вирішення.

Виховна робота, яка здійснюється за різними напрямками, в цілому сприяє формуванню та розвитку духовних цінностей.

Практика роботи зі студентами показала дієвість такого комплексного підходу, оскільки розкриття індивідуально-типологічних особливостей молоді людини сприяє ефективному розвитку морально-ціннісної сфери. Також, розвиваються важливі для майбутнього фахівця навички публічного виступу, критичного мислення, самооцінки та оцінювання інших.

Для виховання справді мислячого фахівця, спеціаліста, здатного приймати відповідальні рішення, сприймати іншу точку зору і знаходити вирішення проблеми шляхом дискусії, бачити різні напрямки вирішення проблеми викладачам необхідно застосовувати новітні підходи, які б спонукали студента активізувати власну діяльність, мотивувати навчання. Такі технології сприяють формуванню не тільки грамотного фахівця, а і всебічному розвитку особистості, гармонійному поєднанню знань та громадянсько активної людини, яка здатна сприймати виклики сучасності та відповідати тим вимогами, які ставить теперішній етап розвитку людства.

Література:

1. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»). – К., 1994. – 231 с.
2. Бех І.Д. Виховання особистості: Сходження до духовності / І.Д. Бех. – К. : Либідь, 2006. – 272 с.
3. Бутенко В.Г. Формування духовної культури особистості як науково-педагогічна проблема / В. Г. Бутенко // Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. – 2005. – № 22. – С. 127–130.
4. Дем'янюк Т.Д. Духовно-моральне виховання особистості: інноваційний підхід : Навч.-метод. посіб. / Т.Д. Дем'янюк, І.Д. Бех, М.Г. Байрамова, Л.С. Мельничук; Ін-т інновац. технологій і змісту освіти, Рівнен. держ. гуманіт. ун-т. Н.-д. лаб. інновац. вихов. технологій, Навч.-метод. центр від. освіти Березнів. райдержадмін. – Київ–Рівне : Волин. обереги, 2007. – 316 с.
5. Сухомлинська О.В. Духовно-моральне виховання дітей та молоді: загальні тенденції й індивідуальний пошук / О.В. Сухомлинська. – К. : Всеукр. Фонд «Добро», 2006. – 43 с.
6. Чорна К.І. Виховання моральності підростаючого покоління: Наук.-метод. посіб. / К.І. Чорна, В.О. Білоусова, Н.І. Ганнусенко, В.А. Киричок, Л.П. Осьмак, В.О. Павленчик, О.Л. Феоктістова, С.Д. Циганок; Ін-т пробл. виховання АПН України. – К. : Богдана, 2005. – 285 с.